

Інститут української мови НАН України

Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного
педагогічного університету імені Івана Франка

Житомирський історико-філологічний інститут регіональних досліджень

ВОЛИНЬ- ЖИТОМИРЩИНА

Історико-філологічний збірник
з регіональних проблем

4

Житомир
2000

РЕДАКТОРИ:

Володимир Єршов, кандидат філологічних наук
Віктор Мойсієнко, кандидат філологічних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Петро Білоус, доктор філологічних наук
Іван Вихованець, доктор філологічних наук
Катерина Городенська, доктор філологічних наук
Павло Грищенко, доктор філологічних наук
Микола Никончук, доктор філологічних наук
Василь Німчук, доктор філологічних наук
Григорій Сивокінь, доктор філологічних наук
Елеонора Соловей, доктор філологічних наук
Микола Судима, доктор філологічних наук
Олена Шпильова, доктор філологічних наук

Відповідальний секретар

Володимир Білобровець

Контактні адреси редакції:

10008, Житомир-8, а/с 3

10031, Житомир-31, вул. Народицька 21, кв. 67або 172.

Телефон (0412) 25-42-64

УДК 82.07

ББК 83.3 (4 укр.-4ж)-я5

ВВІЧГ 966-7602-27-8

О «Волинь-Житомирщина», 2000

Літературознавство

Петро Білоус
КОРОСТЕНСЬКА ТРАГЕДІЯ
Хар: МІФО-ЕШЧНИЙ
КОНТЕКСТ.....4

Тенознавство

Валерій Косенко
ЙОГО ЗОРЯНІ АКАДЕМІЇ.. 43
Леонід Фінкельштейн
МІЙ БОРИС ГЕН ІСТОРІЯ
ОДНОГО ПЕРЕКЛАДУ.....47

Діалектологія

Галина Доброльожа
ТЕМА ДОБРА ТА ЗЛА
В ПОЛІСЬКІЙ
КОМПАРАТИВНІЙ
ФРАЗЕОЛОГІЇ.....54

Історія

Петро Натикач
ВОЛИНЬ НА ПОЧАТКУ
ТОТАЛІТАРНОЇ ДОБИ.....69
Валентина Шмарчук
РЕПРЕСІЇ ТА ПОЛІТИЧНІ
АКЦІЇ В СЕЛАХ
ЖИТОМИРЩИНИ
У 20-60 рр. ХХ с/я_81

Етнографія

Олександр Васянович
МЕЛІШВСЬКА ХАТА.....90

Спогади

Марія Каранська
СТИСЛИЙ НАРИС МОГО
ЖИТТЯ.....104

Портрет

Анатолій Іванченко
АНТОН МИХАЙЛОВИЧ
ЛІСОВСЬКИЙ-
ВЧЕНИЙ І ПЕДАГОГ.....113
Станіслав Пультер
МОЇ ПЕДАГОГІЧНІ
СХОДИНКИ.....127

Поліські животоки

Віктор Мойсієнко
МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА
ПОЛІСЬКИХ ГОВОРІВ.....152

Бібліографія

Володимир Єршов
«РАМІЩТМК КПОЖШ»:
1959-1980. БІБЛІОГРАФІЯ
ЗМІСТУ.....157

Рецензії

Антон Лісовський
ГУСТАВОЛІЗАР:
ПОВЕРНЕННЯ НА
БАТЬКІВЩИНУ.....168
Наталія Місяць
МЕТОДИЧНИЙ ЗБІРНИК
ФАКУЛЬТЕТУ
ІНОЗЕМНИХ МОВ
ЖДПУІМ. І Я. ФРАНКА
«НАВЧАЙ І
НАВЧАЙСЯ».....172

ГУСТАВ ОЛІЗАР: ПОВЕРНЕННЯ НА БАТЬКІВЩИНУ

*Густав Олізар. Поезії.
Переклад з польської В. Грабовського.
Упорядкування, передмова, примітки В. Єршова. -
Житомир: МАК, 1999. - 144 с.*

У травні 1999 року вийшла у світ книжка, яка привертає до себе увагу віршами поета, що виріс і жив на житомирській землі, незвичною долею автора, цікавими ілюстраціями, змістом в цілому.

На титульній сторінці бачимо: «Густав Олізар. Поезії». А кольорове фото старовинної напівзруйнованої будівлі партеру у Коростишівському парку будить чекання чогось таємничого, викликає роздуми.

Вірші Олізара друкуються паралельно польською та українською мовами.

Житомирщина багата талановитими людьми. Тут народилися або проживали видатні громадські діячі, українські, польські, єврейські та російські письменники, класик англійської літератури Джозеф Конрад, великий французький письменник Оноре де Бальзак.

У місті Коростишіві на Житомирщині 2 травня 1798 року (цю дату вперше встановив В. Єршов, досліджуючи документи Житомирського обласного архіву) народився відомий польський поет і громадський діяч Густав Олізар.

Він був ровесником Адама Міцкевича та Олександра Пушкіна, належав до покоління, з якого вийшли російські декабристи, був близьким з польськими борцями за незалежність, зі всіма ними підтримував тісні зв'язки.

Серед людей, стосунки з яки-

Рецензії

ми свідчать про духовний світ Олізара, були О. Грибоедов, М. Бестужев-Рюмін, С. Муравйов-Апостол, Ю. І. Крашевський, Г. Жевуський, Ю. Словацький. Він приятелював з Адамом Міцкевичем, який присвятив йому сонет «Аюдаг», а О. Пушкін – послання «Графу Олізару». Під час вінчання Оноре де Бальзака і Евеліни Ганської Густав Олізар був свідком.

Уже такий перелік імен і окремих фактів показує, що Густав Олізар – людина, знайомство з творчістю якої має бути цікавим і бажаним для всіх, кому не байдужа історія рідного краю, хто проявляє інтерес до української та польської літератур чи просто любить поезію, захоплюється людьми незвичної долі. Якщо до цього додати, що книга вийшла до 200-річчя від дня народження поета і що переклади віршів Г. Олізара українською мовою здійснено вперше, то можна наголосити на унікальності згаданого видання.

Увагу читача привертає вступний розділ «Видатний поет землі української», в якому Володимир Єршов дає коротку, але досить повну біографію поета, ретельно складену за матеріалами архівів Кракова, Москви, Києва, Житомира та нащадків Густава – Яна (Варшава) та Майкла (Лондон) Олізарів; розповідає про його батька Пилипа Неруша, брата Нарциса. Не обминув автор і імені та ролі вчителя Густава Олізара – Алойзи Фелінського, що зіграв помітну роль у духовному зростанні майбутнього поета та громадського діяча. Автор коротко і зовні скупо говорить про зв'язок долі поета і його лірики з іменем Марії Раєвської-Волконської, про його громадську діяльність, арешти, заслання, і з цієї стриманої і неквапливої розповіді виимальовується високий і трагічний образ людини, життя, помисли і справи якої служили для людського добра, розквіту культури і освіти українського народу, літератури польської і єдиною польської, української та російської культур.

Говорячи про життєвий шлях Г. Олізара, автор дає одночасно і аналіз багатьох творів поета. Як і весь вступ, названий аналіз свідчить про літературознавчу культуру і такт, уміння укладача відчувати мотиви, настрої, підтекст творів і їх витоки, зв'язок із життєвими колізіями і літературними течіями епохи, і сказати про це коротко, переконливо, ілюструючи ту чи іншу думку прикладами з творів поета. Огляд життя та творчості Г. Олізара, якому приділено 17 сторінок, від 4-ої до 21-ої, – виступає як літературний портрет поета в контексті часу, дає високу оцінку його громадської діяльності і літературної творчості, літературознавче обґрунтування цієї оцінки.

Крім того, упорядник дає примітки (с. 132-141) до вміщених у збірнику творів, в яких знаходимо відомості про час написання твору, де і коли він був надрукований, до яких збірок входив тощо. Зустрічається також пояснення окремих слів, коментар до імен, що вживаються у віршах і т.д. Ці примітки, доповнюючи вступ, свідчать про досить значну роботу по підготовці матеріалів до друку, ретельність автора, уважність до кожного імені, образу, слова.

Не можна не погодитися з висловленою при цьому оцінкою творчості Густава Олізара, внесок якого у процес зближення і розуміння культур безсінній.

Видатний син українського та польського народів багато зробив для розвитку рідного краю, був видатним поетом і громадським діячем свого часу.

Проте у вступі та примітках можна було б дещо ширше розкрити особливості творів, які представлені в рецензованій книзі, дати певний коментар до особливостей стилю, системи віршування, провести порівняння образів та строфічної будови віршів Г. Олізара і віршів його сучасників у польській, українській та російській літературах. Так, наприклад, крім загальної характеристики можна було б поруч поставити рядки олізарівського послання «Пушкіну» і пушкінського «Графу Олізару», тоді слова про співзвучність проблем і настроїв обох поетів звучали б більш переконливо.

Заслуговує доброго слова і переклад творів Г. Олізара, зроблений відомим українським поетом Валентином Грабовським.

Перекладач багато попрацював над тим, щоб передати не тільки зміст, але й особливості стилю, образну систему, метрику, ритм творів Г. Олізара українською мовою.

І це йому загалом вдалося. Вірші Олізара звучать українською мовою так само глибоко, як і польською. Для прикладу можна зробити окремі виписки.

*Umiał ciernistą drogę w swiem życiu obierać,
Łzą upuścić, krew wylać, lecz wolnym umierać!*

*Вчивсь тернистий шлях верстати, віддасть серце в жертву,
Слізьми вмитись, кров пролити, та вільним померти!*

Це сказано про роль слова вчителя Г. Олізара Алойзи Фелінського, яке будило мужність народу у час поділів Польщі. І

не біда, що в оригіналі - завдяки слову Вчителя народ умів боротися, а в перекладі - вчився - від цього загальний смисл вірша не змінюється.

Іноді переклад порівнюють із взяттям у борг і поверненням грошей - їх можна повертати різними купюрами, але загальна сума повинна дорівнювати сумі боргу. Іншими словами, потрібно перекладати так, щоб той смисл, який складається в образній системі оригіналу, був переданий і образною системою перекладу. В такому плані в цілому побудовані переклади, зроблені В.Грабовським.

Для прикладу випишемо уривок з поеми «Святиня болю»:

*Daruj Ojczyźnie moja że rozpaczę pienie
Zbyt często Twoje z grobu wywołują cienie!
Lecz ja na Twoim strasznym nie byłem pogrzebie,
Nie znałem Cię szczęśliwą nie widziałem Ciebie
Tyś na świat nas wydała, już przy samym zgonie,
Nie my zbójcze żelazo w twem utkwili łonie,
A jeśli stos Twój bracia zapalili nasi,
Może potok łez naszych ostatki ugasi.*

*Даруй мені, Вітчизно, розпач і квиління,
Що з могил надто часто кличу Твої міні.
Не був на Твоєму погребі, однак
Щасливою Тебе не чув і не бачив.
Ти світ нам дарувала уже край могили.
Не ми вбивче залізо ввігнали в Твоє тіло,
Але як наші браття звели на костер тебе всує,
Може, хоч головешки потік наших слів порятує.*

Так вдало перекладено більшість віршів, в тому числі відомі цикли «Загадки», «Пілігримки», вірші «Синові Францішека Моравського», «Змора» та ряд інших.

Проте в окремих випадках прагнення до точності переростає у прагнення дослівного перекладу, тоді порушується відповідність ритму перекладу ритмові оригіналу («Метелик та Бджілка»), у «Святині болю» в оригіналі *potok łez*, тобто потік сліз, що гасить пожежу, у перекладі «потік слів». Але окремі неточності не можуть зруйнувати загальне позитивне враження від перекладів, у які вкладено багато праці, високої майстерності і любові поета-перекладача.

Антон ЛІСОВСЬКИЙ